

ВІРА ВІКТОРІВНА ПРОТОПОПОВА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного

А.П. Ільїнська, І.А. Тимченко, М.В. Шевера

ВІРА ВІКТОРІВНА ПРОТОПОПОВА

Київ

2008

Ільїнська А.П., Тимченко І.А., Шевера М.В. Віра Вікторівна Протопопова. –
Київ: Фітосоціоцентр, 2008. – 50 с.

У книзі висвітлено життєвий шлях і наукову діяльність видатного українського ботаніка – флориста, систематика, фітогеографа, популяризатора ботанічних знань, лауреата премії НАН України ім. М.Г. Холодного, доктора біологічних наук, професора, провідного наукового співробітника Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України Віри Вікторівни Протопопової, наведено список її наукових праць, представлено світлини.

Книга розрахована на фахівців у галузі біології, історії науки, а також на наукову громадськість, викладачів вузів, аспірантів і студентів.

Друкується за рішенням ученої ради
Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

ISBN

© А.П. Ільїнська, І.А. Тимченко, М.В. Шевера, 2008

Вспоминать

Біографічний нарис

У 2008 р. виповнюється 75 років від дня народження і 50 років наукової, педагогічної та громадської діяльності видатного ботаніка України, знаного флориста, систематика, фітогеографа, відомого знавця синантропної флори України, популяризатора ботанічних знань, почесного члена Українського ботанічного товариства, лауреата премії Національної академії наук України ім. М.Г. Холодного, доктора біологічних наук, професора, провідного наукового співробітника Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, прекрасної та чуйної людини Віри Вікторівни Протопопової.

З іменем професора В.В. Протопопової в українській ботаніці пов'язаний передусім такий науковий напрямок, як синантропна флористика. Серед ботаніків В.В. Протопопова відома також як авторитетний дослідник складних і своєрідних груп рослин, якими є папороті й орхідеї. Наукова громадськість знає В.В. Протопопову і як автора яскравих науково-популярних нарисів про рослинний світ України.

Віра Вікторівна Протопопова народилася 2 березня 1933 р. у м. Харкові в родині лікарів. Мама, Римма Всеволодівна (1896 – 1969), навчалася у Харківському медичному інституті, а після його закінчення працювала лікарем-психіатром у різних клініках міст Харкова, Чкалова (тепер Оренбург), Києва. Батько, Віктор Павлович Протопопов (1880 – 1957), академік АН УРСР, належить до плеяди видатних учених – психіатрів і фізіологів. Він навчався у Військово-медичній академії в Петербурзі, був учнем і послідовником В.М. Бехтерева та І.П. Павлова; працював приват-доцентом, професором вищих навчальних закладів у Петербурзі, Пермі, Харкові, Києві, був організатором першого в колишньому СРСР Психоневрологічного інституту (пізніше перейменованого в Інститут клінічної психіатрії та психогігієни), організатором і завідувачем відділу психіатрії і патології вищої нервової

діяльності Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР і головним психіатром Міністерства охорони здоров'я УРСР. В.П. Протопопов був людиною високої цілеспрямованості й нестримного пориву до творчої праці. Увесь свій талант, силу виняткової енергії і глибину знання він присвятив служінню науці.

Батьки наполегливо прищеплювали дітям – Борису, Сергію і Вірі – любов до знань, мистецтв, виховували в них кращі людські риси: доброту, безкорисливість, повагу до людей, співчуття, готовність завжди прийти на допомогу, м'якість у спілкуванні з оточуючими.

Щасливі спогади про дитинство Віри Протопопової пов'язані насамперед зі щорічними поїздками влітку в с. Юрки (на Полтавщині) – „родинну оселю” батька, де він захоплено, із любов'ю плекав сад і виноградник. Мальовнича, ласкава, чарівна природа Полтавщини назавжди закарбувалася в дитячому серці:

...Сады да левады, а там недалечко

в лесном ожерелье зеленая речка.

Зеркальные плеса, пески золотые,

Над быстрыми водами склоны крутые.

В волне набежавшей купаются лозы,

Над ними, как блестки, порхают стрекозы.

Паслен сладко-горький по веткам кустов

развесил гирлянды лиловых цветов.

Сидит зимородок на ивовой ветке,

сияет, как радуга, яркой расцветкой.

Пристроился низко над самой водою,

охотится, видно, за юркой плотвою.

У самой воды стрелолисты растут,

в пушистой траве незабудки цветут.

Бутомус свой розовый зонтик раскрыл,

а в заводи дремлет душистый аир.

На листьях-плотах словно солнца искринки,
из вод поднялись золотые кувшинки ...
Среди шелюги над самой водою
белеют везде граммофоны повоя.

По склонам везде подмаренник цветет
и запах медовый над речкой плывет.
Нигде ни души – лишь по глади реки
бесшумно скользят на челнах рыбаки.

І тепер Віра Вікторівна при першій-ліпшій нагоді з великим задоволенням їде в с. Юрки, де черпає життєву енергію і творчу наснагу.

До першого класу Віра Протопопова пішла 1941 року в м. Харкові, але навчатися їй довелося лише двадцять один день, оскільки їхня сім'я була евакуйована спочатку в Казахстан, у місто Кзил-Орда, а згодом – до російського міста Чкалова (разом із Харківським медичним інститутом, в якому працював батько). Евакуація Вірі запам'яталася у чорно-сірих кольорах: скрізь були злидні, голод, холод. Та все ж навчатися в молодших класах їй було дуже легко – завдяки хорошій домашній підготовці.

У 1944 році родина Протопопових переїхала до Києва. Віра продовжила навчання в середній школі № 13, розташованій тоді на розі вулиць Володимирської і Великої Житомирської. Так розпорядилася доля, що у цій же школі навчалися і її майбутні колеги та подруги – Ірина Дудка, Ася Бухало, Світлана Донська (Зиман).

Перші знання й навички як ботанік Віра Протопопова набувала на біологічному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, в якому навчалася в 1952–1957 роках. І зараз вона з теплотою згадує свої студентські роки, лекційні заняття, а особливо – літні польові практики з ботаніки й зоології на базі Канівського заповідника, своїх університетських викладачів – ботаніків Д.К. Зерова та О.В. Топачевського, зоолога О.П. Маркевича, біохіміка Д.Л. Фердмана, мікробіолога Л.О. Рубенчика, а особливо – професора ботаніки О.Л. Липу,

якого завжди згадує із вдячністю й теплотою і називає „мій професор”. Ще під час навчання в університеті вона виявила потяг і здібності до наукових досліджень. Глибокими та змістовними були її роботи: курсові, присвячені губоцвітим Канівського заповідника та флорі мису Март’ян, і дипломна – про флору лісів околиць Ржищева (Київська область), виконані під керівництвом доцента П.М. Берегового.

Закінчивши університет, В.В. Протопопова почала працювати молодшим науковим співробітником Ботанічного саду ім. академіка О.В. Фоміна Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Починаючи з 1958 року й дотепер, тобто майже 50 років, наукова діяльність Віри Вікторівни Протопопової пов’язана з відділом систематики та флористики судинних рослин (у різні роки назва відділу змінювалась) Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. Роботу в цьому відділі вона розпочала під керівництвом видатного вітчизняного ботаніка – флориста, систематика, геоботаніка, флорогенетика, фітосозолога, ресурсознавця, заслуженого діяча науки УРСР, лауреата Державних премій СРСР та УРСР, доктора біологічних наук, професора Михайла Івановича Котова, який завжди мав власні принципи судження з усіх проблем ботаніки і привчав до цього своїх учнів. Незалежність думок, оригінальність поглядів, принциповість, надзвичайна працелюбність М.І. Котова та глибоке знання ним флори й рослинності вразили молодого фахівця і вплинули на її подальші ботанічні дослідження. У відділі В.В. Протопопова спочатку працювала на посаді старшого лаборанта (1958–1961), потім навчалася в аспірантурі (1961–1964), працювала молодшим науковим співробітником (до 1974 р.), старшим науковим співробітником (до 1992 р.), а з 1992 року й дотепер – провідним науковим співробітником.

Основою наукових ботанічних досліджень завжди були і є експедиційно-польові роботи. Одна з перших експедицій В.В. Протопопової була на острів Орлів (Чорноморський державний заповідник), разом із кандидатом біологічних наук, старшим науковим

співробітником Галиною Олександрівною Кузнецовою. На згадку про цю поїздку лишився запис у польовому щоденнику молодої дослідниці:

На острове Орлове бурьян стоит стеною
и крачки днем и ночью без устали кричат.
Везде кишат гадюки (на каждый метр – по штуке),
грызут нас беспощадно клещи и комары ...
... Но мы не унываем, мы остров изучаем,
и ради этой цели готовы мы на все.
Растения собираем и карту составляем
и почвенные пробы на острове берем ...

Добре запам'яталася Вірі Вікторівні перша велика експедиція, що відбулася в 1959 році. Її маршрут охоплював Донбас, Кавказ і Крим. Керував експедицією професор М.І. Котов, а до її складу входили аспірантка Таїсія Омельчук (М'якушко), лаборант Віра Протопопова та студент Віктор Страшко. Тоді Віра Протопопова зробила своє перше „маленьке ботанічне відкриття” – виявила рідкісну орхідею, кримський ендемічний вид, ремнепелюстник козячий (*Himantoglossum caprinum* (M. Bieb.) Spreng.). На кам'янистому схилі в сосновому лісі вона зібрала орхідею й показала її М.І. Котову. Яким же було здивування знаного фахівця-ботаніка, котрий добре знав багату природу Криму й Кавказу, коли він побачив, що його учениця знайшла таку рідкісну рослину: „ ... позвольте, позвольте, ... Вера, где Вы его нашли, позвольте, как он мог оказаться на Кавказе, это же эндемичный вид для Крыма ...”. Цей вид став об'єктом першої наукової публікації В.В. Протопопової, написаної у співавторстві з М.І. Котовим.

Хоча згодом у дослідниці були й інші флористичні знахідки, наприклад, *Lepidium virginicum* L., *Trifolium angulatum* Waldst. et Kit., *Xanthium rupicola* Holub, *X. saccharatum* Wallroth et Widder, *Xanthoxalis stricta* (L.) Small (sub nom. *Oxalis europea* Jord.), тощо, які були новими для

флори України, але перша знахідка запам'яталася найбільше, а орхідеї назавжди причарували душу Віри Вікторівни й полонили серце.

Уже тоді слово „експедиція” для В.В. Протопопової значило більше, ніж просто поїздки й подорожі: „... Экспедиция ... Разве найдется в мире хоть один ботаник, которого это слово оставило бы равнодушным. Ведь экспедиция – это основа нашей работы, постоянный волнующий поиск, обогащение опытом и знаниями, накопление фактического материала, проверка предположений, установление закономерностей. И еще – это вольный ветер, солнце и небо, радость общения с природой ... В добрые старые времена большинство ботаников просто экскурсировали пешочком в окрестностях родного города. Но времена меняются, и за короткий летний период необходимо охватить исследованиями огромные пространства ...”. Таке враження справили на Віру Вікторівну експедиції, викликали в неї такі спогади.

Віра Вікторівна Протопопова розпочала свою наукову діяльність зі всебічного і глибокого дослідження дуже динамічної групи рослин, якою є адвентивна фракція флори. Вона виявила її видовий склад у флорі України, закономірності формування та розвитку, накреслила перспективи подальших досліджень. У 1966 році В.В. Протопопова успішно захистила кандидатську дисертаційну роботу, тема якої на той час була нетрадиційною: „Адвентивні рослини Лісостепу і Степу”. Науковим керівником цієї роботи був професор М.І. Котов. Дисертація В.В. Протопопової – перше в Україні обширне й багатогранне дослідженням видів адвентивних рослин, яке торкалося не тільки практичних питань (боротьба з бур'янами), але й, передусім, теоретичних – історичних аспектів розселення адвентивних рослин у нових регіонах, формування їхніх вторинних ареалів, взаємодії з місцевою флорою. Згодом, у 1973 році, ці оригінальні матеріали були опубліковані як окрема монографія.

Розвиваючи цей напрямок досліджень, В.В. Протопопова здійснила численні експедиції в різні регіони України (Закарпаття, Полісся, Поділля,

Причорномор'я, Крим, Донбас та інші), на Кавказ, у Центральну Росію, зібрала численний гербарний матеріал, що став основою порівняльно-флористичних досліджень. Проаналізовані й узагальненні матеріали склали базис її докторської дисертаційної роботи „Синантропная флора Украины”, яку вона блискуче захистила в 1989 році. Головні положення дисертації стали основою тепер уже класичної й рідкісної монографії „Синантропная флора Украины и пути ее развития”, опублікованої в 1991 році. В ній автор вперше виділила й проаналізувала синантропну фракцію флори України, визначила її характерні риси й регіональні особливості. Вона також вирізняла й проаналізувала в її складі авто- та алохтонну групи цієї флори, запропонувала новий варіант флорогенетичної класифікації адвентивних рослин, з'ясувала закономірності становлення й розвитку регіональної синантропної флори, особливості натуралізації адвентивних видів, показала, що в деяких випадках натуралізація може супроводжуватися формо- та видоутворенням, здійснила аналіз еколого-ценотичної структури синантропної флори і дала оцінку негативного впливу на господарство, запропонувала заходи, спрямовані на обмеження поширення видів синантропних рослин. Встановлені В.В. Протопоповою закономірності формування та розвитку синантропної, у тому числі й адвентивної, фракції флори дозволили з'ясувати, що дана флора розвивається за певними законами й відрізняється від регіональної флори за всіма основними параметрами, які характеризуються певною спрямованістю та визначають тенденції розвитку регіональних флор адекватно до впливу антропогенного фактора і викликаних ним різких змін навколишнього середовища. Дослідниця висунула й обґрунтувала гіпотезу про існування порога видової різноманітності синантропних флор і отримала числовий показник, який можна використовувати для оцінки екологічного стану різних регіонів. Вона запропонувала оригінальне трактування походження деяких вузьколокальних ендемічних видів від археофітів, що відкриває новий аспект у вивченні вузьколокального

ендемизму у флорах антропогенно перетворених територій. В.В. Протопопова висловила припущення про те, що еволюція видів адвентивних рослин у межах вторинних ареалів відбувається шляхом квантового, гібридного й аллополіплоїдного видоутворення з наступним відокремленням симпатричних і маргінально-симпатричних рас. Вона встановила загальну спрямованість синантропізації й модернізації флори України та розробила класифікацію видів адвентивних рослин на еколого-географічній основі, котру можна використовувати як додатковий критерій оцінки цих явищ в окремих регіонах. Викладені у даній праці теоретичні й методологічні розробки визначили перспективу подальшого розвитку всіх досліджень синантропної фракції флори в Україні, стали загальноновизнаними, набули практичного застосування.

Наприкінці 90-х років минулого століття В.В. Протопопова, продовжуючи вибраний напрямок досліджень, розпочинає вивчення ще одного аспекта проблеми синантропізації флори – інвазій видів неаборигенних рослин. Спільно зі своїми колегами вона розробила проект національної стратегії контролю за інвазіями видів неаборигенних організмів в Україні, в основу якого було покладено засади відповідної міжнародної стратегії контролю та положення Конференції ООН із проблем сталого розвитку (Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992) та неаборигенних видів (Трондхейм, Норвегія, 1996). В розробленому проекті подано оцінку сучасного стану фітоінвазій, тенденції динаміки, визначені загрози впливу видів неаборигенних організмів на довкілля, висловлені пропозиції до проекту національної стратегії контролю за неаборигенними організмами (Протопопова, Мосякін, Шевера, 2002).

В.В. Протопопова й дотепер залишається провідним фахівцем і головним консультантом в Україні із проблеми неаборигенних інвазійних рослин, визначення оцінки їхнього впливу на довкілля. Завдяки її дослідженням було розпочато вивчення обох фракцій синантропної флори різних регіонів України, урбанофлор, об'єктів природно-заповідного

фонду, що часто виконувалися як кандидатські дисертації, керівником або позаштатним консультантом яких вона постійно була.

Всебічне й багатогранне дослідження представників синантропної фракції флори завжди було джерелом нових даних, які Віра Вікторівна використовувала, вирішуючи питання систематики різних таксонів судинних рослин. Вона здійснила критико-таксономічний і еколого-географічний аналізи цілої низки таксонів флори України, причому часто була єдиним фахівцем в Україні з тієї чи іншої групи рослин. Результати аналізу таких складних у систематичному відношенні груп рослин, як *Lycopodiophyta*, *Equisetophyta*, *Polypodiophyta*, *Amaranthaceae*, *Oxalidaceae*, *Orchidaceae*, а також окремі роди родини *Asteraceae* (*Bidens* L., *Galinsoga* L., *Helianthus* L., *Xanthium* L. та інші), опубліковані в багатьох відомих флористичних працях, зокрема „Визначник рослин України” (1965), „Бур’яни України” (1970), „Флора европейской части СССР” (т. 2 – 1976, т. 4 – 1979, т. 5 – 1981, т. 7 – 1994), „Визначник рослин Українських Карпат” (1977), „Червона книга Української РСР” (1980), „Хорология флоры Украины” (1986), „Определитель высших растений Украины” (1987), „Червона книга України” (1996), „Екофлора України” (2000), та в численних наукових статтях, надрукованих у фахових періодичних вітчизняних і зарубіжних виданнях („Український ботанічний журнал”, „Биологические науки”, „Euphytica”, „Acta Botanica Slovaca”, „Thaiszia”). В.В. Протопопова є автором та співавтором більше 200 наукових праць.

До числа наукових інтересів В.В. Протопопової входять також проблеми охорони рослинного світу. За її безпосередньої участі розроблені також принципи збереження біорізноманіття на сільськогосподарських землях за допомогою оптимізації ландшафтів. Разом із колегами вона брала участь у розробці наукового обґрунтування потреби у створенні ряду природно-заповідних об’єктів Північно-Західного Причорномор’я. Велику увагу вона приділяла і приділяє пропаганді необхідності охорони

рослинного світу. В.В. Протопопова – один із активних авторів і учасник робіт, які проводилися при підготовці видань Червоної книги України.

Окремою пристрастю наукових досліджень В.В. Протопопової стали представники родини *Orchidaceae* та відділу *Polypodiophyta*. Вагомим є її внесок у справу вивчення та охорони генофонду рідкісних видів орхідних та папоротей. Унаслідок їхнього монографічного дослідження з'ясовано сучасний стан, особливості поширення їх в Україні, причини зміни чисельності, встановлені категорії рідкісності, а також розроблено заходи щодо охорони цих рослин. Отримані дані використані у трьох виданнях Червоної книги України (1980, 1996, третє готується до видання). І колеги, і просто любителі рослин із різних куточків України звертаються до Віри Вікторівни за порадами, приносять для визначення знайдені орхідеї та папороті. Жодному з них вона ніколи не відмовила. Віра Вікторівна Протопопова не шкодує добрих слів для молодих дослідників, які часто звертаються до неї за порадою, щиро ділиться з ними своїми ідеями та думками.

Професор В.В. Протопопова щедро передає свої здобутки учням. Під її науковим керівництвом І.А. Тимченко виконала поглиблене популяційне дослідженням кореневищних орхідей і захистила кандидатську дисертацію „Структура популяцій видів триби *Neottieae* Lindl. (*Orchidaceae*) флори України і тенденції її зміни в умовах синантропізації” (1996), Т.В. Васильєва-Немерцалова вивчила синантропну фракція флори припортових міст Одеської області, яка стала основою її дисертаційної роботи „Синантропна флора припортових міст Північно-Західного Причорномор'я та шляхи її розвитку” (1996), І.В. Ковтун дослідила флору Кам'янецького Придністров'я в умовах антропогенної трансформації й захистила дисертацію „Флора Кам'янецького Придністров'я” (2004), О.П. Добровольська вивчає урбанofлору Вінниці. Учні вдячні Вірі Вікторівні не лише за допомогу та наукове керівництво, але й за можливість

спілкуватися з нею, навчатися тактовності, ввічливості, поваги до людей та до себе.

Викладацька робота Віри Вікторівни пов'язана з Переяслав-Хмельницьким державним педагогічним університетом імені Григорія Сковороди, де протягом 2003–2006 років вона працювала професором кафедри біології, читала лекції, проводила навчально-польову практику, консультувала студентів і аспірантів, виступала з доповідями на наукових конференціях. Вона й тепер залишається одним із відповідальних виконавців наукової теми „Синантропізація природних флористичних комплексів Середнього Придніпров'я” вищеназваного навчального закладу.

Високий професіоналізм, любов до ботаніки та рідної природи в поєднанні з неабияким поетичним талантом і художнім баченням навколишнього світу відобразилися у цілій низці науково-популярних праць В.В. Протопопової, написаних спільно з Т.Л. Андрієнко, Б.В. Заверухою, С.С. Морозюк, Л.С. Пановою, частина яких була перевидана: „Альбом з ботаніки” (1979, 2006), „Охраняемые растения Украины” (1983), „Степові рослини” (1983), „Рослини-мандрівники” (1989), „Трав'янисті рослини” (1986), „Весняні рослини” (1987), „Трав'янисті рослини України” (2007), „Весняні рослини України” (2007). Ці праці розраховані передусім на молодь – студентів вищих навчальних закладів, учителів, учнів загальноосвітніх шкіл, а також усіх тих, хто цікавиться чарівним світом рослин і вболіває за його збереження. Ось як описує Віра Вікторівна Протопопова зі співавторами весняні рослини: „Навесні після довгого зимового спокою оживають дерева, кущі, трави. Заграли сріблом свого опушення „котики” верб. Під вітром загойдалися сережки ліщини, і легкою хмаркою пливе у повітрі її пилок. Минуло кілька днів, як зійшов із глинястого пагорбка сніг, а на ньому вже з'явилися золотисті суцвіття мати-й-мачухи. Поки дерева не вкрилися листками, а в степу і на лузі не піднялися густі трави розцвітають першоцвіти...”. А чого варті

захоплюючі розповіді про історію мандрівок рослин-чужинців в Україну, наприклад: „У кожного народу є свої улюблені квітки. Деякі навіть увійшли до символіки гербів країн або міст. Із давніх-давен народною квіткою на Україні була рожа рожева (*Alcea rosea* L.) або мальва чи шток-роза, як її називали садівники. Квітка, яка так припала до душі цілому народові, потрапила на її територію з далеких країв ... – з Передньої Азії”.

В.В. Протопопова бере участь у науково-організаційній роботі: вона була членом ботанічної секції Національної комісії з питань Червоної книги України, редакційної колегії „Українського ботанічного журналу”, спеціалізованої ради по захисту докторських дисертацій Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, головою секції історії науки Українського ботанічного товариства, входила до складу оргкомітетів багатьох міжнародних і вітчизняних наукових конференцій та нарад із проблем вивчення синантропної флори, урбанофлор, систематики орхідей, вона є членом спеціалізованої вченої ради по захисту докторських дисертацій Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України.

У 1996 році В.В. Протопопова була нагороджена Почесною Грамотою Президії НАН України, у 1997 р. – за цикл наукових праць „Теоретичні та прикладні аспекти природної диференціації та синантропізації спонтанної флори України” удостоєна Премії НАН України імені М.Г. Холодного, а в 2004 р. їй присвоєно вчене звання професор .

Прочитавши написане вище, мимоволі замислюєшся над тим, якою ж є Віра Вікторівна Протопопова як особистість, а не лише як учений, добре знаний в Україні та за її межами? І усвідомлюєш, що вона – чарівна жінка, добра і щира, красива і скромна. А скромність (та, яка прикрашає людину) частенько їй заважає, змушуючи забувати про свої здібності, таланти, про те, які чудові вірші вона пише, як гарно малює. Та хіба ж тільки про це? Її переповнює любов і доброта до людей, рослин, тварин, до

всього живого. Вона намагається допомогти всім і кожному, хто потребує допомоги. Постійно робить добро і завжди поспішає його робити, часто забуваючи про себе, про свої потреби та бажання... Аби людям було добре. А ще – Віра Вікторівна надзвичайно відповідальна людина. Завжди і в усьому. Інтелігентна, доброзичлива, працьовита, принципова, з гострим почуттям гумору. Не можна не згадати й про її артистичний дар. Коли Віра Вікторівна розповідає про цікаві випадки в експедиціях, відомих учених, з якими їй доводилося зустрітись, мимоволі відчуваєш себе співучасником подій, про які йде мова.

Свій ювілей Віра Вікторівна Протопопова зустрічає у розквіті творчих сил, сповнена новими ідеями і творчими задумами.

То ж ми всі, її колеги, учні, друзі,
вітаємо нашу дорогу і глибоко шановану
Віру Вікторівну Протопову
зі славним ювілеєм – 75-річчям від дня народження
і зичимо їй міцного здоров'я, довголіття,
здійснення мрій, виконання бажань,
натхнення, творчих звершень.

Родина Протопопових

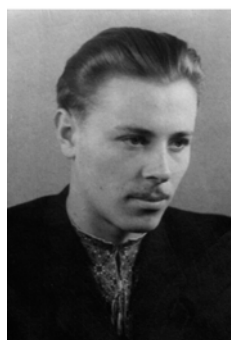
Віктор Павлович та Римма Всеволодівна

Борис

Віра

Сергій

Віра (ліворуч) з рідним братом Сергієм (в центрі) та двоюрідним Володимиром в с. Юрки Полтавської обл. (1938)

учениця 7-го класу середньої школи № 13 м. Києва

студентка I курсу Київського держуніверситету ім. Т.Г. Шевченка

З батьками на дачі в с. Юрки (середина 50-х років)

Студенти 2-го курсу Київського держуніверситету ім. Т.Г. Шевченка
В. Протопопова (ліворуч) та І. Дудка на учбовій практиці в Каневі, 1953

Студенти О. Ромс, Л. Сипайлова,
В. Протопопова (в центрі), І. Середенко в Каневі, 1953

Випускниця Київського
університету, 1957

На острові Орлів в Чорно-
номорському заповіднику,
середина 60-х років

Експедиція на Північний Кавказ:
М.І. Котов, Т.Я. М'якушко та В.В. Протопопова
(праворуч), 1959

Експедиція в Святі гори, м. Слав'янськ:
В. Стращко, В. Протопопова, М.І. Котов (праворуч), 1959

В с. Юрки, 60-ті роки

Виступ В.В. Протопопової на з'їзді Українського ботанічного товариства, М.І. Рубцов (голова зборів), 1963

Експедиція по гранітах, окоп. Софіївки Черкаської обл.:
С.К. Мельник, Б.В. Заверуха, А.М. Краснова,
В.В. Протопопова (праворуч), 1963

Члени редакційної колегії
стіннівки "Радянський ботанік":
В.В. Протопопова (ліворуч) з
А.С. Бухало, 60-і роки

Д.М. Доброчаєва та В.В. Протопопова (праворуч) у парку
ім. Т. Шевченка, 60-і роки

Експедиція учасників з'їзду Українського ботанічного товариства.
В.В. Протопопова (сидить, друга праворуч), Канів, 60-ті роки

Учасники з'їзду Всесоюзного ботанічного товариства,
В.В. Протопопова (у першому ряду, третя ліворуч),
Кишинів, 1978

В.В. Протопопова (сидить, друга ліворуч) з колегами
відділу вищих рослин Інституту ботаніки АН УРСР, 80-ті роки

В.В. Протопопова (сидить, третя праворуч) серед співробітників
відділу вищих рослин Інституту ботаніки, 80-ті роки

Експедиція на Лису гору в Києві:
В.І. Чопик, С. Гейни, В.В. Протопопова, початок 80-х років

В угорських пуштах заповідника „Хортобадь”:
В.В. Протопопова, М.В. Шевера, А. Терпо, 1994

На V Міжнародній конференції по екології та менеджменту інвазійних рослин, в Інституті екології Берлінського технічного ун-ту: Р.І. Бурда, В.В. Протопопова (в центрі), Г. Сукопп, М.В. Шевера, 1997

Експедиція в Крим, біля будинку П.С. Палласа в Симферополі, А.П. Ільїнська, А.В. Єна, В.В. Протопопова (праворуч), 2004

Експедиція в Крим, на г. Ай-Петрі:
В.В. Протопопова (ліворуч) та А.П. Ільїнська, 2004

Експедиція в Крим, заповідник Мис Март'ян, 2004

У Нікітському ботанічному саду серед колекції канн:
Л.Е. Рифф, Н.О. Багрікова, В.В. Протопопова (праворуч), 2005

В.В. Протопопова (нижній ряд, в центрі) серед учасників
І Всеукраїнської наукової конференції „Синантропізація
рослинного покриву України”, 2006

Експедиція на Буковину, на залізничній станції Вадул-Сирет
Чернівецької обл.) знахідка *Brachyactis ciliata* (Ledeb.) Ledeb., 2007

Експедиція на Буковину, на привалі
В.В. Буджак, І.І. Чорней, В.В. Протопопова (ліворуч),
А.І. Токарюк, 2007

В.В. Протопопова (ліворуч) з ученицею І.А. Тимченко,
за визначенням орхідеї, 2008

Експедиція на Полісся, м. Новгород-Сіверський:
Л.В. Зав'ялова та В.В. Протопопова (праворуч), 2007

Дитячі малюнки
В.В. Протопопової, 1947-1950

З польового щоденника
(Святі гори Донецької
обл.), 1958

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ В.В. ПРОТОПОПОВОЇ

1960

Котов М.І., Протопопова В.В. Знахідка кримської орхідеї – ремнепелюстника козлиного (*Hymantoglossum caprinum* (M.V.) Spreng.) на Кавказі // Укр. ботан. журн. – 1960. – 17, № 2. – С. 77–82.

1962

Протопопова В.В. Про можливість культури горицвіта весняного // Пр. Ботан. саду ім. акад. О.В. Фоміна. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1962. – № 26. – С. 151–152.

1963

Кузнецова Г.О., Протопопова В.В. Флора і рослинність острова Орлів на Чорному морі // Укр. ботан. журн. – 1963. – 20, № 4. – С. 80–85.

1964

Протопопова В.В. Крейдяний бір на горах Артема та необхідність його охорони // Охороняйте рідну природу. III Зб. статей з питань охорони і раціонального використання природних ресурсів УРСР. – К.: Урожай, 1964. – С. 80–86.

Протопопова В.В. Поширення деяких нових та маловідомих адвентивних рослин по Лісостепу і Степу України за післявоєнний час // Питання експеримент. ботан. / Відпов. ред. К.М. Ситник. – 1964. – С. 127–132.

Протопопова В.В. Новые данные о распространении заносных растений на Украине за последние годы // Тез. докл. I научн. конф. молодых ученых биологов АН УССР. – Киев, 1964. – С. 97–98.

Протопопова В.В. Нові дані про систематичний склад роду нетреба (*Xanthium* L.) на Україні // Укр. ботан. журн. – 1964. – 21, № 4. – С. 78–84.

1965

Протопопова В.В. Адвентивні рослини Лісостепу та Степу України // Укр. ботан. журн. – 1965. – 22, № 3. – С. 38–44.

Протопопова В.В. Родина Орхідних – *Orchidaceae* // Визначник рослин України. Вид. 2, виправ. і доповн. / Відпов. ред. Д.К. Зеров. – К.: Урожай, 1965. – С. 177–186.

Протопопова В.В. К биологии адвентивного сорняка дурнишника калифорнийского // Тез. докл. республ. конф. по проблеме биологические основы рационального использования, преобразования и охраны растительного и животного мира. – Симферополь, 1965. – С. 115–116.

Протопопова В.В. Нові адвентивні рослини на Україні // Мат-ли III з'їзду Укр. ботан. тов-ва. – К.: Наук. думка, 1965. – С. 116–120.

1966

Протопопова В.В. Адвентивные растения Лесостепи и Степи Украины: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. – Киев, 1966. – 24 с.

1967

Барбарич А.І., Протопопова В.В. Пам'яті Галини Олександрівни Кузнецової // Укр. ботан. журн. – 1967. – **24**, № 4. – С. 105–107.

Кузнецова Г.П., Протопопова В.В. Изменение флоры островов Черноморского заповедника за 40 лет // Тез. докл. научн. конф., посвящ. 40-летию Черноморского заповедника УССР. – Киев, 1967. – С. 61–63.

1968

Кузнецова Г.О., Протопопова В.В. Цікавий куточок природи західного Криму // Досягнення ботанічної науки на Україні 1965-1966 рр.: Зб. тез. допов. засідань Укр. ботан. тов-ва. / Відпов. ред. Д.К. Зеров. – К.: Наук. думка, 1968. – С. 81–83.

1969

Кузнецова Г.А., Протопопова В.В. Урочище Джангуль // Знання та праця. – 1969. – № 3. – С. 31.

Кузнецова Г.О., Протопопова В.В., Саричева З.А. Флора і рослинність Волижиного лісу в Чорноморському заповіднику // Укр. ботан. журн. – 1969. – **26**, № 4. – С. 35–40.

1970

Кузнецова Г.О., Протопопова В.В., Саричева З.А. Короткий нарис флори та рослинності Волижиного лісу // Досягнення ботанічної науки на Україні 1967-1968 рр.: Зб. тез. допов., прочитаних на засіданнях Укр. ботан. тов-ва. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 60–62.

Протопопова В.В. Родина Комелінові – *Commelinaceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 65–66.

Протопопова В.В. Родина Коноплеві – *Cannabaceae* // Бур'яни України

(Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 71.

Протопопова В.В. Родина Кропивові – *Urticaceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 71–73.

Протопопова В.В. Родина Щирицеві – *Amaranthaceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 112–116.

Протопопова В.В. Родина Ніктагінові – *Nyctaginaceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 116–117.

Протопопова В.В. Родина Портулакові – *Portulacaceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 118.

Протопопова В.В. Родина Бальзамінові. – *Balsaminaceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 246–247.

Протопопова В.В. Родина Тимелесві – *Thymelaeaceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 254–255.

Протопопова В.В. Родина Онагрові – *Onagraceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 255–256.

Протопопова В.В. Родина Мартинієві – *Martyniaceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 352–353.

Протопопова В.В. Родина Дзвоникові – *Campanulaceae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 372.

Протопопова В.В. Амброзія // Українська сільськогосподарська енциклопедія / Відпов. ред. В.Ф. Пересипкін. – К.: УРЕ, 1970. – Т. 1. – С. 59.

Протопопова В.В. Березка // Українська сільськогосподарська енциклопедія / Відпов. ред. В.Ф. Пересипкін. – К.: УРЕ, 1970. – Т. 1. – С. 112.

Протопопова В.В. Будяк // Українська сільськогосподарська енциклопедія / Відпов. ред. В.Ф. Пересипкін. – К.: УРЕ, 1970. – Т. 1. – С. 152–153.

Протопопова В.В., Доброчаєва Д.М., Кузнецова Г.О. Родина Складноцвітні – *Compositae* // Бур'яни України (Визначник-довідник) / Відпов. ред. О.Д. Вісюліна. – К.: Наук. думка, 1970. – С. 372–431.

1971

Кузнецова Г.О., Мринський О.П., Протопопова В.В. Сучасний стан рослинного покриву чорноморських островів Довгий та Круглий // Укр. ботан. журн. – 1971. – **28**, № 5. – С. 618–623.

Протопопова В.В., Мринський О.П., Мельник С.К. Нове місцезнаходження білоцвіта літнього (*Leucojum aestivum* L.) на Херсонщині // Укр. ботан. журн. – 1971. – **28**, № 2. – С. 231–233.

Протопопова В.В., Мринський О.П., Мельник С.К. *Trifolium angulatum*

Waldst. et Kit. – новий вид конюшини для флори УРСР // Укр. ботан. журн. – 1971. – **28**, № 3.– С. 380–382.

1972

Протопопова В.В., Мринський О.П. Нові та рідкісні рослини Нижнього Придніпров'я // Укр. ботан. журн. – 1972. – **29**, № 3.– С. 359–362.

1973

Протопопова В.В. Адвентивні рослини Лісостепу і Степу України / Відпов. ред. М.І. Котов. – К.: Наук. думка, 1973. –192 с.

1974

Протопопова В.В. До видового складу квасениць (*Oxalis* L.) на Україні // Укр. ботан. журн. – 1974. – **31**, № 1.– С. 110–113.

Протопопова В.В. Нові для України види роду *Diphysium* C. Presl. // Укр. ботан. журн. – 1974. – **31**, № 6.– С. 690–694.

Протопопова В.В. Комелінові // Біологічний словник / Ред. І.Г. Підоплічко, К.М. Ситник, Р.В. Чаговець. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 234.

Протопопова В.В. Мартинієві // Біологічний словник / Ред. І.Г. Підоплічко, К.М. Ситник, Р.В. Чаговець. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 285.

Протопопова В.В. Повитицеві // Біологічний словник / Ред. І.Г. Підоплічко, К.М. Ситник, Р.В. Чаговець. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 381.

Протопопова В.В. Телігонові // Біологічний словник / Ред. І.Г. Підоплічко, К.М. Ситник, Р.В. Чаговець. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 473.

Протопопова В.В. Товстолисті // Біологічний словник / Ред. І.Г. Підоплічко, К.М. Ситник, Р.В. Чаговець. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 479.

Протопопова В.В. Хвощовидні, Хвощові // Біологічний словник / Ред. І.Г. Підоплічко, К.М. Ситник, Р.В. Чаговець. – К.: Наук. думка, 1974. – С. 506–507.

1976

Протопопова В.В. Семейство *Commelinaceae* – Комелиновые // Флора европейской части СССР / Отв. ред. Ан.А. Федоров. – Л.: Наука, 1976. – Т. 2. – С. 219–220.

Чоник В.І., Протопопова В.В., Лоскот Н.П. Михайло Іванович Котов (до 80-річчя з дня народження та 65-річчя наукової діяльності) // Укр. ботан. журн. – 1976. – **33**, № 6. – С. 547.

1977

Протопопова В.В. Відділ Плауноподібні – Lycopodiophyta // Визначник рослин Українських Карпат / Відпов. ред. В.І. Чопик. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 22–23.

Протопопова В.В. Відділ Хвощоподібні – Equisetophyta // Визначник рослин Українських Карпат / Відпов. ред. В.І. Чопик. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 24–26.

Протопопова В.В. Відділ Папоротеподібні – Polypodiophyta // Визначник рослин Українських Карпат / Відпов. ред. В.І. Чопик. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 27–35.

Протопопова В.В. Родина Щирицеві – Amaranthaceae // Визначник рослин Українських Карпат / Відпов. ред. В.І. Чопик. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 101–104.

Протопопова В.В. Родина Ломикаменеві – Saxifragaceae // Визначник рослин Українських Карпат / Відпов. ред. В.І. Чопик. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 147–152.

Протопопова В.В. Родина Складноцвіті – Asteraceae (роди амброзія, галінсога, нетреба, череда, черношир) // Визначник рослин Українських Карпат / Відпов. ред. В.І. Чопик. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 294–296.

Протопопова В.В. Родина Орхідні – Orchidaceae // Визначник рослин Українських Карпат / Відпов. ред. В.І. Чопик. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 382–390.

Протопопова В.В. Сучасний стан вивчення папоротеподібних, хвощеподібних і плауноподібних України // Мат-ли VI з'їзду Укр. ботан. тов-ва. – К.: Наук. думка, 1977. – С. 254–255.

1978

Кузнецова Г.А., Протопопова В.В. Карты сорных растений (3 карты, 14 видов: *Acroptilon pictus* (Pall.) С.А.М., *Artemisia artemisiifolia* L., *Galinsoga quadriradiata* Rutz et Pav., *Fagopyrus tataricum* (L.) Gaertn., *Elscholtzia patrinii* (Lepesch.) Garcke, *Agrostemma githago* L., *Cuscuta campestre* Juncker, *Agathysus tataricus* (L.) D. Don., *Galinsoga parviflora* Cav., *Xanthium californicum* Greene, *Solanum rostratum* L., *Commelina communis* L., *Cenchrus pauciflorus* Benth., *Lolium temulentum* L.) // Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР / Гл. ред. А.С. Харченко. – М.: ГУГК, 1978. – С. 140.

Лоскот Н.П., Протопопова В.В. Флористические комплексы заповедных территорий Нижнего Днестра и Сивашей // Тез. докл. IV делегатск. съезда Всесоюзн. ботан. об-ва (г. Кишинев, 12-17 сентября 1978 г.). – Л.: Наука, 1978. – С. 303-304.

Protoporova V.V. Adventive flora of the flat part of the Ukraine // Acta Botan. Slovaca. Ser. A (3). – Bratislava, 1978. – P. 71-74.

1979

Барбарич А.І., М'якушко Т.Я., Протопопова В.В. Пам'яті Михайла Івановича Котова // Укр. ботан. журн. – 1979. – 36, № 3. – С. 275–276.

Морозюк С.С., Протопопова В.В. Альбом з ботаніки (посібник для вчителів). – К.: Рад. шк., 1979. – 151 с.

Протопопова В.В. Семейство *Pontederiaceae* // Флора европейской части СССР / Под ред. Ан.А. Федорова. – Т. IV. – Л. Наука, 1979. – С. 291–292.

Протопопова В.В., Ткаченко В.С. Історія та прогноз поширення *Grindelia squarrosa* (Pursh) Dunal // Укр. ботан. журн. – 1979. – **36**, № 5. – С. 457–461.

1980

Дидух Я.П., Протопопова В.В. Современное состояние, изучение и охрана орхидных на Украине // Охрана и культивирование орхидей: Тез. докл. Всесоюзн. совещ. (г. Таллин, 18-20 марта 1980 г.). – Таллин, 1980. – С. 27–31.

Дубина Д.В., Протопопова В.В. Нові для флори СРСР види водяних папоротей з родини *Azollaceae* // Укр. ботан. журн. – 1980. – **37**, № 5. – С. 20–26.

Протопопова В.В. I Всесоюзний симпозиум „Охорона і культивування орхидей” // Укр. ботан. журн. – 1980. – **37**, № 6. – С. 102–103.

Протопопова В.В. Родина Зозулинцеві // Червона книга Української РСР / Відпов. ред. К.М. Ситник. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 252–253, 258–295, 318–331, 350–355, 362–363, 366–369, 372–397, 410–411, 414–415, 428–429, 436–437, 456–457, 476–477, 484–485, 490–491.

Протопопова В.В., М'якушко Т.Я. Пам'яті Андрія Івановича Барбарича // Укр. ботан. журн. – 1980. – **37**, № 2. – С. 79–80.

1981

Дубина Д.В., Протопопова В.В. Знахідка *Pilularia globulifera* в УРСР // Укр. ботан. журн. – 1981. – **38**, № 6. – С. 56–59.

Протопопова В.В. Семейство *Martiniaceae* – *Мартиниевые* / Флора европейской части СССР / Под. ред. Ан.А. Федорова. – Т. V. – Л.: Наука, 1981. – С. 316–317.

1982

Дубовик О.Н., Протопопова В.В., Скрипник Н.П. Географический анализ видов прибрежной флоры урочища Джангуль (Тарханкутский п-ов) // Тез. VII съезда Укр. ботан. об-ва. – Киев: Наук. думка, 1982. – С. 16–17.

Дубына Д.В., Кудрявцев В.Ф., Протопопова В.В. Перспективное зеленое удобрение риса (буклет). – Киев: Урожай, 1982. – 3 с.

1983

Бровдий В.М., Зерова М.Д., Протопопова В.В. Перспективы исследований насекомых – специализированных фитофагов сорной растительности в УССР // Вестн. зоол. – 1983. – № 5. – С. 3–8.

Дубина Д.В., Протопопова В.В. *Chenopodium pumilio* R. Br. – новий для флори СРСР вид // Укр. ботан. журн. – 1983. – **40**, № 4. – С. 47–51.

Дубина Д.В., Протопопова В.В. Новый для флоры СРСР вид ряски *Letna minuscula* Haerter. // Укр. ботан. журн. – 1983. – **40**, № 5. – С. 28–31.

Дубина Д.В., Протопопова В.В. Эколого-биологические особенности *Azolla caroliniana* Willd. и *A. filiculoides* Lam. // Растит. ресурсы. – 1983. – **19**, вып. 4. – С. 500–506.

Заверуха Б.В., Андриєнко Т.Л., Протопопова В.В. Охраняемые растения УССР. – Киев: Наук. думка, 1983. – 175 с.

Панова Л.С., Протопопова В.В. Степові рослини. – К.: Рад. шк., 1983. – 190 с.

Протопопова В.В. Роль ботанічної науки в сучасному світі (за круглим столом) // Укр. ботан. журн. – 1983. – **40**, № 2. – С. 96–97.

Протопопова В.В. Ареалогическая характеристика орхидных Украины // Охрана и культивирование орхидей: Тез. докл. II Всесоюзн. совещ. (г. Киев, май 1983 г.) / Отв. ред. А.М. Гродзинский. – Киев: Наук. думка, 1983. – С. 112–113.

1984

Дубына Д.В., Протопопова В.В. Новые адвентивные виды флоры УССР, причины их проникновения и расселения // Тез. VII съезда Всесоюзн. ботан. об-ва (г. Донецк, 11-14 мая 1983 г.). – Л.: Наука, 1984. – С. 44.

Дубина Д.В., Протопопова В.В. *Euphorbia maculata* L. – новый для флоры Украины вид // Укр. ботан. журн. – 1984. – **41**, № 3. – С. 33–36.

Дубина Д.В., Протопопова В.В. Новый для флоры европейської частини СРСР вид *Torulium ferax* (Rich.) Urb. // Укр. ботан. журн. – 1984. – **41**, № 5. – С. 21–25.

Протопопова В.В. Особливості розподілу синантропних рослин за окремими ботаніко-географічними районами України // Укр. ботан. журн. – 1984. – **41**, № 1. – С. 46–49.

Протопопова В.В. Наступ рослин-кочівників // Наука і культура. Україна. 1983. Щорічник. Вип. 18 / Гол. ред. О. Сергієнко. – К.: АН УРСР, Знання, 1984. – С. 237–247.

1985

Дубына Д.В., Протопопова В.В. Анализ адвентивной флоры заповедника „Дунайские плавни” // Биол. науки. – 1985. – № 10. – С. 68–73.

1986

Дубина Д.В., Протопопова В.В., Дубовик О.М. Новый для УРСР рід *Brachyactis* Ledeb. // Укр. ботан. журн. – 1986. – **43**, № 2. – С. 51–54.

Морозюк С.С., Протопопова В.В. Трав'янисті рослини. 2 вид., доповн. – К.: Рад. шк., 1986. – 159 с.

Протопопова В.В. Отдел Лусородиорхита – Плаунообразные // Хорология флоры Украины / Отв. ред. Е.Н. Кондратюк. – Киев: Наук. думка, 1986. – С. 17–20, 166–168, 172.

Протопопова В.В. Отдел Equisetophyta – *Хвоцеобразные* // Хорология флоры Украины / Отв. ред. Е.Н. Кондратюк. – Киев: Наук. думка, 1986. – С. 20–23, 166–169, 175.

Протопопова В.В. Отдел Polypodiophyta – *Папоротникообразные* // Хорология флоры Украины / Отв. ред. Е.Н. Кондратюк. – Киев: Наук. думка, 1986. – С. 23–39, 167–179.

Протопопова В.В. Семейство *Orchidaceae* Juss. – *Орхидные*. Род *Orchis* L. – Ятрышник, род *Dactylorhiza* Nevski – Пальчатокоренник // Хорология флоры Украины / Отв. ред. Е.Н. Кондратюк. – Киев: Наук. думка, 1986. – С. 156–163, 245–250.

Протопопова В.В. Систематична структура та флорогенетичні зв'язки синантропної флори України // Укр. ботан. журн. – 1986. – **43**, № 3. – С. 40–45.

1987

Доброчаєва Д.М., Протопопова В.В. Наукова спадщина Михайла Івановича Котова (до 90-річчя з дня народження) // Укр. ботан. журн. – 1987. – **44**, № 1. – С. 97–99.

Панова Л.С., Протопопова В.В. Весняні рослини. – К.: Рад. шк., 1987. – 159 с.

Протопопова В.В. Результаты хорологических исследований орхидных Украины // Охрана и культивирование орхидей: Мат-лы III Всесоюзн. совещ. (г. Москва, февраль, 1987 г.) / Отв. ред. Л.Н. Андреев. – М., 1986. – С. 27–28.

Протопопова В.В. Вийзне засідання редакційної колегії „Українського ботанічного журналу” // Укр. ботан. журн. – 1987. – **44**, № 2. – С. 102–104.

Протопопова В.В. Анализ флорогенетических связей и степени натурализации адвентивной флоры Украинского Полесья // VIII съезд Укр. ботан. об-ва: Тез. докл. (г. Ивано-Франковск, май, 1987 г.). – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 23.

Протопопова В.В. Флористичні комплекси синантропної флори України // Укр. ботан. журн. – 1987. – **44**, № 3. – С. 36–41.

Протопопова В.В. Отдел Lycopodiophyta – Плаунообразные (семейства *Lycopodiaceae*, *Hypersiaceae*, *Selaginellaceae*, *Isoëtaceae*) // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 21–24.

Протопопова В.В. Отдел Equisetophyta – *Хвоцеобразные* (семейство *Equisetaceae*) // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 25–27.

Протопопова В.В. Отдел Polypodiophyta – Папоротникообразные (семейства *Ophioglossaceae*, *Onocleaceae*, *Athyriaceae*, *Aspidiaceae*, *Polypodiaceae*, *Thelypteridaceae*, *Aspleniaceae*, *Blechnaceae*, *Hemionitidaceae*, *Sinopteridaceae*, *Adiantaceae*, *Hypolepidaceae*, *Polypodiaceae*, *Pteridaceae*, *Marsileaceae*, *Salviniaceae*, *Azollaceae*) // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 28–37, 470.

Протопопова В.В. Семейство *Nyctaginaceae* – *Никтагиниевые* // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 64.

Протопопова В.В. Семейство *Amaranthaceae* – Амарантовые // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 83–84.

Протопопова В.В. Семейство *Oxalidaceae* – Кисличные // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 219–220.

Протопопова В.В. Семейство *Balsaminaceae* – Бальзаминовые // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 223.

Протопопова В.В. Семейство *Martiniaceae* – Мартиниевые // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 294.

Протопопова В.В. Семейство *Asteraceae* (*Ambrosia* L., *Bidens* L., *Cyclachaena* Fresen., *Galinsoga* Ruiz. et Pav., *Grindelia* Willd., *Xanthium* L., *Ximenesia* Cav.) // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 320, 328–331.

Протопопова В.В. Семейство *Amarilidaceae* – Амариллисовые // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 401–402

Протопопова В.В. Семейство *Dioscoriaceae* – Диоскорейные // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 403.

Протопопова В.В. Семейство *Pontederiaceae* – Пондетериевые // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 403.

Протопопова В.В. Семейство *Iridaceae* – Ирисовые, Касатикоцветные // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 403–405.

Протопопова В.В. Семейство *Orchidaceae* – Орхидные // Определитель высших растений / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. – Киев: Наук. думка, 1987. – С. 405–412.

1988

Протопопова В.В. Анализ синантропной флоры Украинского Полесья // Актуальные вопросы ботаники в СССР: Тез. докл. VIII съезда Всесоюзн. ботан. об-ва (г. Алма-Ата, 1988 г.). – Алма-Ата, 1988. – С. 71.

Протопопова В.В. Натурализация адвентивных растений Украины // Укр. ботан. журн. – 1988. – 45, № 4. – С. 10–15.

1989

Протопопова В.В. Синантропная флора Украины: Автореф. дис. ... д-ра биол. наук. – Киев, 1989. – 53 с.

Протопопова В.В. Особенности натурализации адвентивных растений на Украине. // Мат-лы совещ. „Проблемы изучения адвентивной флоры СССР” (г. Москва, 1-3 февраля 1989 г.). – М.: Наука, 1989. – С. 59–60.

Протопопова В.В. Значение работ И.К. Пачоского в изучении синантропной флоры Украины // I Научн. чтения памяти ученого-натуралиста Иосифа Конрадовича Пачоского „Пачоский и современность” (г. Херсон, 25-29 ноября 1989 г.): Тез. докл. – Херсон, 1989. – С. 12–13.

Протопопова В.В. Рослини-мандрівники. – К.: Рад. шк., 1989. – 238 с.

1990

Протопопова В.В. Зберегти унікальне місцезнаходження *Narcissus angustifolius* Curt. // Укр. ботан. журн. – 1990. – 47, № 2. – С. 111–112.

1991

Протопопова В.В. Синантропная флора Украины и пути ее развития. – Киев: Наук. думка, 1991. – 204 с.

1993

Протопопова В.В. *Listera ovata* (L.) R. Br., *Erigeron annuus* (L.) Pers. // Список сосудистых растений флоры Украины. – Киев, 1993. – С. 5, 24.

Протопопова В.В., Новосад В.В., Крицька Л.И. Проблемы изучения и охраны биоразнообразия флорофонда каньйонов р. Южный Буг в связи со строительством гидроэнергокомплекса // Экологические проблемы бассейнов крупных рек: Тез. докл. междунар. конф. (г. Тольятти, 6-10 сентября 1993 г.). – Тольятти, 1993. – С. 82–84.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Координация исследований синантропной флоры Украины – назревшая проблема современной флористики // Промышленная ботаника: состояние и перспективы развития: Тез. докл. (г. Кривой Рог, май, 1993 г.). – Кривой Рог, 1993. – С. 49–50.

1994

Крицька Л.И., Новосад В.В., Протопопова В.В. Вплив синантропізації флорокомплексів на генофонд флори Гранітно-Степового Побужжя // Тез. допов. конф. „Охорона генофонду рослин в Україні”. – Донецьк, 1994. – С. 44–45.

Протопопова В.В. Семейство *Asteraceae* (триба *Heliantheae* Cass., кроме рода *Arnica* L.) // Флора европейской части СССР / Под. ред. Н.Н. Цвелева. – Л.: Наука, 1994. – Т. 7. – С. 25–52.

Протопопова В.В., Мосякін С.Л., Шевера М.В. *Lepidium virginicum* L. – новый вид флоры Украины // Укр. ботан. журн. – 1994. – 51, № 2/3. – С. 225–228.

1995

Доброчасєва Д.М., Крицька Л.И., Новосад В.В., Протопопова В.В., Сипайлова Л.М., Шевера М.В. Ольга Миколаївна Дубовик (до 60-річчя від дня

народження) // Укр. ботан. журн. – 1995. – **52**, № 3. – С.429–433.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Xanthium saccharatum Wallroth et Widder (Asteraceae) – новий адвентивний вид флори України // Укр. ботан. журн. – 1995. – 52, № 1. – С. 145–149.

Протопопова В., Шевера М. Биологическое загрязнение прибрежной флоры рек Закарпатья // Szata roślinna Polski w procesie przemian: Mat. konf. i symp. 50 Zjazdu Pol. Tow. Botan. (Kraków, 26.06-01.07. 1995) / Red. Z. Mirek, J.J. Wóciński. – Kraków, 1995. – S. 324.

1996

*Бурда Р.І., Дудка І.О., Заверуха Б.В., Ільїнська А.П., Крицька Л.І., Мусатенко Л.І., Протопопова В.В., Ситник К.М., Сипайлова Л.М., Черевченко Т.М., Шевера М.В. Вінок пам'яті на свіжу могилу професора Дарини Доброчаєвої // Укр. ботан. журн. – 1996. – **53**, № 1/2. – С. 157-161.*

*Бурда Р.І., Протопопова В.В., Тохтар В.К., Шевера М.В. Рослинний покрив Польщі у процесі змін (хроніка) // Укр. ботан. журн. – 1996. – **53**, № 6. – С. 764–768.*

*Новосад В.В., Крицька Л.І., Протопопова В.В. Смолевка Сытника (*Silene sytnikii* Krytzka, Novosad et Protoporova) – новий для науки вид // Ботаника и микология на пути в третье тысячелетие. – Киев: Ин-тут ботаники НАНУ, 1996. – С. 413–419.*

*Новосад В.В., Крицька Л.І., Протопопова В.В. Новий для науки ендемічний вид Гранітно-Степового Побужжя смілка Ситника (*Silene sytnikii* Krytzka, Novosad et Protoporova), його таксономічні, еколого-ценотичні, хорологічні, генезисні та созологічні особливості // Укр. ботан. журн. – 1996. – **53**, № 5. – С. 578–586.*

Протопопова В.В. Родина Orchidaceae // Червона книга України. Рослинний світ. 2 вид. / Під заг. ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонка. – К.: УЕ, 1996. – С. 338–354, 460–403.

Protoporova V. Degree of synanthropization of natural florocomplexes in Kiev and possibilities of their improvment // Math. I Conf. Environmentalne problemy miast (Kosice, Slovakia, 21-23 maj 1996). – Part. II. – Kosice, 1996. – P. 164.

Protoporova V. Trend of synanthropization of the flora of rural settlements and their buffer zones in the lower reaches of the Southern Bug river // Proceeding of II Intern. Conf. Antropization and enviromentof rural seetlements. Flora and vegetation (Tarczal-Tokaj, 24-28 july 1996) / Ed. by A. Tempo and C. Mochnacky. – Tokaj, 1996. – P. 55–58.

1997

*Бурда Р.І., Протопопова В.В. Джерело відродження національної наукової термінології з біології, хімії і медицини // Екол. і ноосферол. – 1997. – **3**, № 1–2. – С. 156–157.*

*Бурда Р.І., Протопопова В.В. Ценная сводка об одной региональной флоре в Центральной России // Укр. ботан. журн. – 1997. – **54**, № 4. – С. 388–391.*

Бурда Р.І., Протопопова В.В., Шевера М.В. Міжнародні форуми з проблем довкілля міст (хроніка) // Укр. ботан. журн. – 1997. – **54**, № 5. – С. 503–504.

Гузик Я., Протопопова В.В., Кагало О.О., Мойсеєнко І.І., Проць Б.Г., Шевера М.В. Нові локалітети карантинного бур'яну *Euphorbia dentata* Michx. в Україні // Укр. ботан. журн. – 1997. – **54**, № 3. – С. 280–283.

Кузьмичев А.И., Ильинская А.Ф., Протопопова В.В., Шевера М.В. Памяти Дарьи Никитичны Доброчаевой // Ботан. журн. – 1997. – **82**, № 9. – С. 143–145.

Новосад В.В., Крицька Л.І., Протопопова В.В. Адвентивная флора юга Украины как альтернативный источник лекарственного фитосырья // Четвертая междунар. конф. по мед. ботанике. – Киев, 1997. – С. 131–132.

Новосад В.В., Крицька Л.І., Протопопова В.В. Генезисні зв'язки флори Гранітно-Степового Побужжя // Проблеми ботаніки та мікології на порозі третього тисячоліття: Мат-ли Х з'їзду Укр. ботан. тов-ва (м. Полтава, 22-23 червня 1997 р.). – К.; Полтава: Вид-во ТОВ „Міжнародна фінансова агенція”, 1997. – С. 34–25.

Новосад В.В., Крицька Л.І., Протопопова В.В. Проблеми збереження раритетного фітогенофонду в зонах впливу гідроакуюлюючих електростанцій (ГАЕС) // Проблеми ботаніки та мікології на порозі третього тисячоліття: Мат-ли Х з'їзду Укр. ботан. тов-ва (м. Полтава, 22-23 червня 1997 р.). – К.; Полтава: Вид-во ТОВ „Міжнародна фінансова агенція”, 1997. – С. 224–225.

Протопопова В.В., Новосад В.В., Крицька Л.І. *Centaurea solstitialis* L. – інвазійний елемент флори України // Проблеми ботаніки та мікології на порозі третього тисячоліття: Мат-ли Х з'їзду Укр. ботан. тов-ва (м. Полтава, 22-23 червня 1997 р.). – К.; Полтава: Вид-во ТОВ „Міжнародна фінансова агенція”, 1997. – С. 43–44.

Протопопова В.В., Новосад В.В., Крицька Л.І., Шевера М.В. Адвентизація та апофітизація – як профілюючі фактори розвитку лучних та прибережних флорокомплексів заплави річки Тиса в умовах посиленої антропопресії (на прикладі модельної ділянки) // Міжнародні аспекти вивчення та охорони біорізноманіття Карпат: Мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 550-річчю м. Рахова (м. Рахів, 1997 р.). – Рахів, 1997. – С. 166–169.

Krytzka L., Novosad V., Protopopova V. Advancing biological pollution of regional flora as a typical factors of its present extension under an active anthropopressure conditions: structural analysis of invasion elements // Mat. of Intern. regional seminar modern studies in ecology and microbiology (Uzhgorod, May, 1997). – Uzhgorod, 1997. – P. 65–68.

Krytzka L., Protopopova V. Present state of natural florocomplexes in the territories of megapolises of Ukrainian Steppe zone and need of its protection // Mat. Conf. Urban environmental problems (Kosice, Slovakia, May, 1997). – Kosice, 1997. – P. 130–132.

1998

Протопопова В.В. Адвентизація флори України (проблеми та перспективи вирішення) // Мат-ли Міжнар. конф. Промислова ботаніка (м. Донецьк, 1998 р.). – Донецьк, 1998. – С. 76–81.

Протопопова В.В., Шевера М.В., Новосад В.В., Крицька Л.І. Сучасний стан і тенденції розвитку антропофітону заплави р. Тиса в зоні впливу запроектованих гідровузлів // Значення та перспективи стаціонарних досліджень для збереження біорізноманітності: Мат-ли конф., присвяч. 40-річчю функціонування високогірного біологічного стаціонару на г. Пожижевській (м. Львів, 1997 р.). – Львів, 1998. – С. 126–130.

Protopopova V. Ruderalization of riverside-meadow of florocomplexes of North-Western Prychornomorja Rivers // 51 Zjazd Polsk. Tow. Bot. Botanika Polska u progu XXI wieku (Gdańsk, 15-19 wrzesnia 1998) / Red. I. Miadlikowska. – Gdańsk, 1998. – P. 403.

Protopopova V. Ecotopological differentiation of Kyiv ruderal flora // II Inter. Conf. Anthropization and environmental of rural settlements. Flora and vegetation (Zemplinska Sirava, 1998). – Zemplinska Sirava, 1998. – P. 49–52.

Protopopova V., Shevera M.V. Expansion of alien plants in riverside in Tisa river basin (Transcarpathia) // Thaiszia. – J. Bot. Kosice. – 1998. – Vol. 8, № 2. – P. 33–42.

Protopopova V., Shevera M.V. The main sources of Uzhgorod natural urban flora formation // VII Intern. Congress of Ecology. Proceedings (Florence, 1998). – Florence, 1998. – P. 344.

1999

Бурда Р.І., Протопопова В.В., Тохтар В.К., Шевера М.В. Міжнародний форум з екологічних проблем фітоінвазій // Укр. ботан. журн. – 1999. – 56, № 1. – С. 112–114.

Протопопова В.В., Тух Ю.Ю., Шевера М.В. Характеристика адвентивної фракції флори Національного природного парку Синевир // Проблеми екологічної стабільності Східних Карпат: Мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю створення Національного природного парку Синевир (Синевир, 24-27 червня 1999 р.). – Синевир, 1999. – С. 157–158.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Антропогенні зміни флористичного складу у зоні будівництва Пістрялівської радіолокаційної станції // Проблеми екологічної стабільності Східних Карпат: Мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю створення Національного природного парку Синевир (Синевир, 24-27 червня 1999 р.). – Синевир, 1999. – С. 158–159.

Protopopova V. Some aspects of expansions invasive plants // XVI Intern. Botan. Congress (St. Louis, USA, 1-7 August, 1999). – Abstracts. – Saint Louis, 1999. – P. 549.

Protopopova V., Shevera M.V. Analysis of the modern phytoinvasions in Ukraine // Proceedings 5 Intern. Conf. on the ecology of invasive alien plants (Maddalena, 1999). – Maddalena, 1999. – P. 94–95.

2000

Дідух Я.П., Плюта П.Г., Протопопова В.В., Єрмоленко В.М., Коротченко І.А., Каркуцієв Г.М., Бурда Р.І. Екофлора України. – Т. 1 / Відпов. ред. Я.П. Дідух. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 284 с.

Крицька Л.І., Протопопова В.В., Федорончук М.М., Шевера М.В. Типіфікація видів судинних рослин, описаних з території України: родини *Solanaceae* Juss., *Scrophullariaceae* Juss., *Orobanchaceae* Vent., *Lentibulariaceae* Rich., *Plantaginaceae* Juss. // Укр. ботан. журн. – 2000. – **57**, № 5. – С. 533–541.

Протопопова В. Phytogeographical characteristics of stabil and non-stabil elements of adventive flora // IV Intern. Conf. Anthropization and environment of rural settlements. Flora and vegetation (Cracow, 13-15 September 2000). – Cracow, 2000. – P. 45.

2001

Протопопова В.В., Заверуха Б.В. – видатний український ботанік ХХ століття // Укр. ботан. журн. – 2001. – **58**, № 4. – С. 501–505.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Адвентивні рослини // Енциклопедія сучасної України. – К., 2001. – Т. 1. – С. 181–182.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Апофіти // Енциклопедія сучасної України. – К., 2001. – Т. 1. – С. 618.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Цінне зведення з синантропної флори Чехії і Словачії (рецензія) // Укр. ботан. журн. – 2001. – **58**, № 1. – С. 130–131.

2002

Баточенко В.М., Булах П.Є., Гончаренко В.І., Данилик І.М., Мельник В.І., Протопопова В.В., Черевченко Т.М., Чорней І.І., Шевера М.В. Пам'яті Михайла Загультського // Інтродук. росл. – 2002. – № 3-4. – С. 185–187.

Протопопова В.В., Григорак М.Ю., Шевера М.В. Еколого-економічні і логістичні аспекти фітозабруднення в Україні // Регіонал. перспективи. – 2002. – 2 (21). – С. 19–21.

Протопопова В.В., Любінська Л.Г. Слово про Б.В. Заверуху – колегу і вчителя // Мат-ли міжнар. конф. „Роль природно-заповідних територій Західного Поділля та Юри Ойцовської у збереженні біологічного та ландшафтного різноманіття” (м. Гримайлів, 23-25 травня 2002 р.). – Гримайлів, 2002. – С. 10.

Протопопова В.В., Мосякін С.Л., Шевера М.В. Фітоінвазії в Україні як загроза біорізноманіттю: сучасний стан і завдання на майбутнє. – К.: Ін-тут ботаніки НАНУ, 2002. – 32 с.

Протопопова В.В., Соломаха В.А., Шевера М.В. Юрій Клеопов (1902–1943): штрихи до портрету // Ю.Д. Клеопов (1902–1943) до 100-річчя від дня народження / В. Протопопова, М. Шевера (уклад.). – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – С. 3–19.

Протопопова В.В., Ткаченко В.С., Скрипник Н.П., Ситенко Б.Б., Єременко Л.П. Лідія Семенівна Панова (до 70-річного ювілею) // Укр. ботан. журн. – 2002. – **59**, № 6. – С. 747–749.

Протопопова В., Шевера М. Дослідниця флори професор Дарина Микитівна Доброчаєва // Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє: Мат-ли 2 міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5-6 липня 2002 р.). – К., 2002. – С. 322–324.

Protopopova V.V. The Mediterranean element in the alien flora of Ukraine // V Intern. Conf. Anthropization and environment of rural settlements. Flora and vegetation (Uzhgorod, Kostryno, 16-18 May 2002). – Kyiv: Phytosociocenter, 2002. – Abstracts. – P. 71–72.

Protopopova V., Shevera M. A preliminary checklist of urban flora of Uzhgorod. – Kyiv: Phytosociocenter, 2002. – 68 p.

Protopopova V., Shevera M. Agriophytes of Ukraine // VIII Intern. Congress of Ecology (Seul, 2002). – Abstracts. – P. 101.

Shevera M., Kuzmichev A., Protopopova V., Mosyakin S. Comparative urban floristics in Eastern and Central Europe: time to joint forces? // V Intern. Conf. Anthropization and environment of rural settlements. Flora and vegetation (Uzhgorod, Kostryno, 16-18 May 2002). – Kyiv: Phytosociocenter, 2002. – Abstracts. – P. 80–81.

2003

Дубина Д.В., Куземко А.А., Протопопова В.В., Шеляг-Сосонко Ю.Р., Шевера М.В. Ю.Д. Клеопов та сучасна ботанічна наука. Міжнар. конф. (м. Київ, 10-12 листопада 2002 р.) // Вісн. НАН України. – 2003. – № 3. – С. 50–53.

Протопопова В.В., Любінська Л.Г. Слово про Б.В. Заверуху – колегу і вчителя // Роль природно-заповідних територій Західного Поділля та Юри Ойцовської у збереженні біологічного та ландшафтного різноманіття. – Гримаїлів; Тернопіль: Лілея, 2003. – С. 45–48.

Протопопова В.В., Мосякін С.Л., Шевера М.В. Вплив адвентивних видів рослин на фітобіоту України // Оцінка і напрямки зменшення загроз біорізноманіття / Відпов. ред. О. Дудкін. – К.: Хімджест, 2003. – С. 129–155, 358, 364–374.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Урбанофлора Ужгорода. I. Екологічний аналіз // Наук. вісн. УжНУ. Сер. біол. – 2003. – Вип. 13. – С. 108–110.

Шевера М., Протопопова В., Губарь Л. Екологія міського природного середовища. V Міжнар. конф. Антропізація навколишнього середовища малих поселень. Флора і рослинність (м. Ужгород, Кострино, 16-18 травня 2002 р.) // Вісн. НАН України. – 2003. – № 2. – С. 64–65.

Protopopova V. Phytogeographical characteristics of stable and non-stable alien components of the Kyiv urban flora // Phytogeographical problems of synanthropic plants / Ed. A. Zajac, M. Zajac, B. Zemanek. – Cracow, Institute of Botany Jagiellonian university, 2003. – P. 41-46.

2004

Григорак М.Ю., Протопопова В.В., Шевера М.В. Аспекти економічної оцінки впливу неаборигенних рослин України на довкілля // Регіонал. перспективи. – 2004. – №6 (43). – С. 44-48.

Губарь Л.М., Протопопова В.В., Тохтар В.К., Шевера М.В. Цінна праця про рослинний покрив поселень центральної Європи // Укр. ботан. журн. – 2004. – 60, № 6. – С. 124–125.

Кагало О.О., Протопопова В.В., Шевера М.В. Біорізноманіття в урбанізованому ландшафті: особливості формування і проблеми оцінки // Біорізноманіття Кам'янця-Подільського. Попередній критичний інвентаризаційний конспект рослин, грибів і тварин / За ред. О.О. Кагало, М.В. Шевери, А.А. Леванця. – Львів: Ліга-Прес, 2004. – С. 10–16.

Кагало О.О., Скібіцька Н.В., Любінська Л.Г., Гузік Я., Протопопова В.В., Шевера М.В. Судинні рослини м. Кам'янець-Подільський // Біорізноманіття Кам'янця-Подільського. Попередній критичний інвентаризаційний конспект рослин, грибів і тварин / За ред. О.О. Кагало, М.В. Шевери, А.А. Леванця. – Львів: Ліга-Прес, 2004. – С. 82–134.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Урбанофлори у системі екомережі України // Молодь у вирішенні регіональних та транскордонних проблем екологічної безпеки. Перспективи формування Пан'європейської екологічної мережі: Мат-ли третьої міжнар. наук. конф. (м. Чернівці, 21-22 квітня 2004 р.). – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – С. 74–75.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Вдосконалення фітокарантинного контролю з позицій фітозабруднення довкілля // Промышл. ботан. – 2004. – Вип. 4. – С. 79–85.

Федорончук М.М., Андрієнко Т.Л., Протопопова В.В. Про необхідність створення НПП Переяславський, як складової екологічної мережі України // Молодь у вирішенні регіональних та транскордонних проблем екологічної безпеки. Перспективи формування Пан'європейської екологічної мережі: Мат-ли третьої міжнар. наук. конф. (м. Чернівці, 21-22 квітня 2004 р.). – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – С. 99–105.

Protopopova V., Shevera M. Archaeophytes in Ukraine: the present distribution and degree of naturalization // VI Intern. Conf. Anthropization and environment of rural settlements. Flora and vegetation. (Danisovce, Slovakia, 28 September – 01 October 2004). – Abstracts Book. – Danisovce, 2004. – P. 12.

2005

Бурда Р.І., Протопопова В.В., Тохтар В.К., Шевера М.В. Проф. К. Ростаньському – 75 років // Укр. ботан. журн. – 2005. – 62, № 6. – С. 846–851.

Протопопова В.В. Адвентивная флора Украины: современное состояние изученности // Изучение флоры Восточной Европы: достижение и перспективы: Тез. докл. междунар. конф. (Санкт-Петербург, 23-28 мая 2005 г.). – М.; СПб.: Тов-во научн. изд. КМК, 2005. – С. 69.

Протопопова В.В. О.Д. Вісюліна // Енциклопедія сучасної України. – Т. 4 (В-Вог). – К., 2005. – С. 619.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Інвазійні види в агрофітоценозах // Збереження біорізноманіття у зв'язку із сільськогосподарською діяльністю / Відпов. ред. Я.І. Мовчан, В.А. Соломаха. – К.: Центр учбової літератури, 2005. – С. 32–37.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Фітоінвазії. I. Аналіз основних термінів // Промышленная ботаника. – 2005. – Вип. 5. – С. 55–60.

Федорончук М.М., Протопопова В.В., Шевера М.В., Шиян Н.М. „Флора Східної Європи” (1974–2004) – цінне флористичне зведення ХХ–ХХІ століть // Укр. ботан. журн. – 2005. – 62, № 5. – С. 746–751.

Хорун Л.В., Абрамов Н.В., Протопопова В.В. и др. 30 лет в изучении адвентивной флоры регионов Восточной Европы: итоги и тенденции // Изучение флоры Восточной Европы: достижения и перспективы: Тез. докл. междунар. конф. (г. Санкт-Петербург, 23-28 мая 2005 г.). – М., СПб.: Тов-во научн. изд. КМК, 2005. – С. 92.

Чорней І.І., Протопопова В.В., Шевера М.В. Синантропізація рослинного покриву Національного природного парку Вижницький // Національний природний парк Вижницький. Рослинний світ. – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – С. 124–128.

Protopopova V. The Mediterranean element of the alien flora of Ukraine // V Intern. Conf. Anthropization and environment of rural settlements. Flora and vegetation. Proceedings / Ed. S.L. Mosyakin, M.V. Shevera. – Kyiv: M.G. Kholodny Institute of Botany, NAS of Ukraine, 2005. – P. 190–203.

Protopopova V., Shevera M. *Heracleum mantegazzianum* Sommier et Levier in Ukraine // The ecology and management of the Giant Alien *Heracleum mantegazzianum*. Final Intern. Workshop of the „Giant Alien” Project. Programme and Proceedings (Giessen, 21-23.02.2005). – Giessen, 2005. – P. 26.

Protopopova V.V., Shevera M.V. Invasive plants in Ukraine // XVII Intern. Botan. Congress. (Vienna, Austria, 17-23 July 2005). – Vienna, 2005. – Abstracts. – P.636

Protopopova V.V., Shevera M.V. Tendency of distribution of *Elaeagnus angustifolia* L. in Northern Black Sea region (Ukraine) // 8-th Intern. Conf. on the Ecology and Management of Alien Plants Invasions. Proceedings (Katowice, Poland, 5-12 September 2005). – Katowice, 2005. – P. 79.

Protopopova V., Shevera M. Archaeophytes in Ukraine: the present patterns of distribution and degree of naturalization // *Thaiszia*. – J. Bot. Kosice. – 2005. – Vol. 15, Suppl.1. – P. 53–69.

2006

Льїнська А.П., Протопопова В.В., Шевера М.В. Берегиня ботанічного дива (з нагоди 90-річчя від дня народження Д.М. Доброчаєвої) // Вісн. НАН України. – 2006. – № 7. – С. 62–66.

Джуран В.М., Крецул Н.І., Протопопова В.В., Шевера М.В., Губарь Л.М., Федорончук М.М. Синантропізація рослинного покриву України. Перша Всеукраїнська наукова конференція (м. Переяслав-Хмельницький, 27-28 квітня 2006 р.) (хроніка) // Вісн. НАН України. – 2006. – № 8. – С. 55–56.

Кагало О.О., Протопопова В.В., Шевера М.В. Адвентивні рослини // Екологічна енциклопедія. – К., 2006. – Т. 1, А-Е. – С. 18.

Коцур В.П., Джуран В.М., Крецул Н.І., Губарь Л.М., Протопопова В.В., Федорончук М.М., Шевера М.В. Перша Всеукраїнська конференція „Синантропізація рослинного покриву України” (хроніка) // Укр. ботан. журн. – 2006. – 63, № 4. – С. 579–583.

Мигаль А.В. Протопопова В.В., Шевера М.В. Монографія про фітоінвазії в Угорщині. (Рецензія) // Укр. ботан. журн. – 2006. – 63, № 4. – С. С.593–596.

Протопопова В.В. Дослідження синантропної флори України: підсумки та перспективи // Синантропізація рослинного покриву України: Тез. наук. допов.

(м. Переяслав-Хмельницький, 27-28 квітня 2006 р.). – Переяслав-Хмельницький, 2006. – С. 170–174.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Адвентизація природних та штучних екосистем Причорномор'я // *Наук. Вісн. НАУ.* – 2006. – № 93. – С. 78–88.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Барохори // *Екологічна енциклопедія.* – К., 2006. – Т. 1, А-Е. – С. 62.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Гідрохори // *Екологічна енциклопедія.* – К., 2006. – Т. 1, А-Е. – С. 221.

Протопопова В.В., Шевера М.В. Висвітлення у навчальному процесі проблеми неаборигенних рослин // *Освіта регіону.* – 2006. – 1 (2). – С.14–16.

Чорна Г.А., Протопопова В.В., Шевера М.В., Федорончук М.М. *Elodea nuttallii* (Planch.) St. John (*Hydrocharitaceae*) – новий для флори України вид // *Укр. ботан. журн.* – 2006. – **63**, № 3. – С. 328–332.

Burda R.I., Protopopowa W.W., Tokhtar W.K., Szewera M.W. Profesor Krzysztof Rostański skończył 75 lat // *Gazeta uniwersytecka.* – USI: Katowice, 2006. – 6 (136). – S. 20–21.

Protopopova V.V., Shevera M.V., Melnyk R.P. The history of introduction and present distribution of *Elaeagnus angustifolia* L. in the Black Sea area (Ukraine) // *Чорномор. ботан. журн.* – 2006. – **2**, № 2. – С. 1–13.

Protopopova V., Shevera M. Invasive trees in the northern Black Sea Region (Ukraine) // *Neobiota from ecology to conservation: 4th Europ. Conf. on Biological invasive. Book of abstracts.* (Vienna, Austria, 27-29. September 2006). – Vienna, 2006. – P. 219.

Protopopova V.V., Shevera M.V. Active dispersal of *Amorpha fruticosa* L. in Northern Black Sea area (Ukraine) // *Plant, fungal and habitats diversity investigation and conservation. IV Balkan Botan. Congress.* – Book of abstracts (Sophia, 20-26 June 2006). – Sophia, 2006. – P. 192.

Protopopova V.V., Shevera M.V., Mosyakin S.L. Deliberate and unintentional introduction of invasive weeds: a case study of the alien flora of Ukraine // *Euphytica.* – 2006. – **148**. – P. 17–33.

Prots B., Protopopova V., Shevera M. Catalogue of alien plants species of Ukraine: an introduction // *Neobiota from ecology to conservation. 4th Europ. Conf. on Biological invasive. Book of abstracts* (Vienna, Austria, 27-29 September 2006). – Vienna, 2006. – P. 220.

2007

Джуран В.М., Крецул Н.І., Протопопова В.В., Федорончук М.М., Шевера М.В. Конспект синантропної флори Середнього Придніпров'я. – К.: Автореферат, 2007. – 48 с.

Морозюк С.С., Протопопова В.В. Трав'янисті рослини України. Атлас-визначник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 216 с.

Панова Л.С., Протопопова В.В., Морозюк С.С. Весняні рослини України. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 160 с.

Протопова В.В., Шевера М.В. Запровадження дослідження процесу адвентизації флори об'єктів природно-заповідного фонду – важливий аспект охорони біорізноманіття // Впровадження цілей охорони біорізноманіття національного природного парку Подільські Товтри. Методичні рекомендації. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2007. – С. 22–24.

Протопова В.В., Шевера М.В. Види адвентивних рослин України як індикатори ксерофілізації флори // Мат-ли семінару стосовно затвердження Національної доповіді щодо впровадження в Україні Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням. – К.: Фітосоціоцентр, 2007. – С. 79–85.